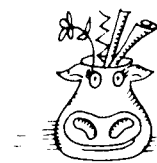

שונות

לדגניה א' – בת השבעים – בברכה

עם חגה של תנועת ההתישבות הקיבוצית בחג יובל השבעים של "אם הקבוצות", ושל משק דגניה א' עצמו, אנו מפרסמים קטעים קצרים מתוך ספרו של אוריאל לוי על תולדות ענף הרפת בארץ, העומד לצאת לאור בקרוב על ידי התאחדות מגדלי בקר, קטעים המתייחסים לעבודתה של הרפתנית הראשונה, מרים ברץ, ולראשית התפתחותו של ענף "המחלבה" – הוא ענף הרפת בימינו. השמחה – שמחת כולנו, ולחברי הקבוצה החוגגת את יובלה שלוחה ברכתנו: **כה לחי!**

המערכת

איפוא מרים הרפתנית הראשונה בהתישבות העובדת. החל משנת 1910 ועד שנות ה-60 המאוחרות היא המשיכה לעבוד ברפת של דגניה א'. כך נתנה דוגמה חיה שגם בחורה יכולה להיות אחראית לענף הבקר במשק.

אם כבר פתחתי את הפרק על תולדות הרפת החדשה בסיפור על מרים העובדת המסורה ברפת, אוסיף עוד קטע מחוברת הזכרון הנ"ל. "באחד הימים ביקר אצלנו השגריר הסובייטי אברמוב וראה את מרים בעבודתה. כששמע כי זה למעלה מארבעים שנה שהיא עובדת ברפת אמר: הרי את קטח'נובית! בארצי היו עושים אותך לגיבורת העבודה של ברית המועצות! אכן גם בארץ מעריכים התמדה בעבודה. מרים קיבלה פרס מיוחד (פרס צימרמן מטעם "החקלאית") על 45 שנות עבודתה ברפת. רק בתש"ט עזבה את הענף ו'עלתה בדרגה': היא החלה לעבוד במטבח (נפטרה ב'א' בטבת תשל"א).

ועכשיו על התפתחות העדר עצמו (אני מצטט מ"השדה" כרך ב' 1922):

"דגניה קיימת כבר זו השנה השתים עשרה, אבל המחלבה בדגניה איננה בת-גילה של

זכות בכורה מגיעה לעדר של דגניה א' שתחילתו עוד בשנת 1910. בראשיתו הורכב העדר כולו מפרות מקומיות. מרים ברץ מספרת על התחלות אלו, ודווקא מנקודת ראות אחרת אשר אותה אולי שכחו כבר ורצוי להזכירה. אני מעתיק מחוברת הזכרון שהוצאה לזכרה:

"חלמתי שאני אהיה חקלאית. הבעתי את רצוני לחלוב את הפרות. אולם חברי סרבו בחששם שהפרה הערבית הפרוגה תהרוג את הבחורה שתנסה לנגוע בה. לא התווכחתי הרבה אלא חשבתי על כל מיני תחבולות. בו בערב עשיתי הכרה עם אשת השיך של אוס'ג'וני, לה גיליתי את רצוני. היא, הערבית, הבינה אותי ולימדה אותי לחלוב. נדברתי אתה שבשלוש בלילה אדפוק בדלתה והיא תלמדני לחלוב. אולם כדי שהפרה תמסור את חלבה הייתי צריכה ללבוש שמלה של ערבית ומטפחת ערבית על ראשי ולזמזם לה מנגינה ערבית. רק ככה היא נתנה את עצמה לחלוב ולמסור לי את חלבה. בבוקר כאשר תנחום בא לחלוב את "ראשונה", החלב כבר עמד על הכירים. כך כבשתי את החליבה מידי הגברים."

בשילוב הבחורה בצוות עובדי הרפתות, היתה

כעבור שלוש שנים הבאנו פרות אחדות מבן שמן ופרות מדמשק. מאז נמשך גידול המחלבה הנוכחית, ומאז השתנה היחס למחלבה לגמרי. לא רק היחס הפרינציפיוני, כי אם גם היחס ה"בוכהלטרי": המחלבה מכניסה עכשיו יותר מאשר כל יתר הענפים, ואפילו מהענף השולט בכל הגליל – מהפלחה וכך היא רכשה לה את כל תשומת הלב ובביסוסה משקיעים כעת הרבה עמל ומרץ".

ד"ר נריה שהיה אחד המדריכים הראשונים בענף הרפת, כותב ב-1925 בסקירתו על העדר של דגניה א': "הרפת בדגניה א' תופסת את המקום בראש בין דפתי הארץ באיכות פרותיה ובהתפתחותה ההדרגתית. קשה למצוא גורמים מיוחדים שפעלו ברפת זאת אשר הביאוה לדרגה הנוכחית, גם לא השתמשו במיוחד בברור רציונלי. צריך רק לציין את הטיפול מתוך מסירות וחריצות שהודות לו הובאו לידי גילוי הסגולות הטובות של הפרות שבאו מבחוץ. טיפול זה הוא שגילה גם את הכשרונות שהיו

גנוזים בעגלות ילדות המקום."

בשנת סקר זה (תרפ"ה-1925) מנה העדר 55 ראשים, ולהלן רשימה של 5 הפרות הטובות ביותר של העדר הזה, לפי ממוצע של תקופות החליבה (1920-1925).

הקבוצה, כי בשנים הראשונות לקיומה לא נחשב ענף המחלבה לענף מכניס, כמו הפלחה בגליל והנטיעות ביהודה. המשק היה מבוסס על הפלחה, על שטח אדמה גדול, שצריך היה לעבדו ולזרעו ולהשתדל להגדיל את ערמות הגורן.

ברכישת פרות אחדות רצו לספק רק את הצרכים ההכרחיים של הבית. על משק לחלב לא חשבו בימים ההם.

בשנה הראשונה הסתפקו בקנית 2-3 פרות ערביות שעמדו לנוי ברפת הערבית, והן מספקות לנו בחודשי החורף מעט חלב לחולים. אחרי שעזבנו את הכפר אוסי'ג'וני ואת החושות הערביות, ועברנו לבנינים החדשים, גדולים ומשוכללים, התחלנו לפתח ולשכלל גם את הענף הזה.

השתתפנו בקניה בבירות, שסודרה על ידי המשרד הא"י, והכנסנו לדגניה פרות בירותיות שנתנו זמן קצר חלב בשפע.

כעבור חודשים אחדים פרצה מגפה ברפתנו, וכמעט כל אותן הפרות הבירותיות והבירותיות-דמשקאיות מתו. מעניין שבמחלה הזאת נוגעו גם הפרות הערביות, אבל כמעט כולן הבראו.

על תנובת החלב. 2/5 של האספקה אנחנו קונים מבחוץ ובמחירים גדולים מאוד. חלקת אספסת בת 14 דונם מספקת לנו 100 עגלות, כל אחת 400 ק"ג (40 טון = 3 טון לדונם). האספסת משפיעה טוב באופן ניכר, אבל היא מספקת מזון רק ל-4 חודשים. בקיה ירוקה, סלק בהמות ודלעת מוסיפים עוד 2 חודשי הזנה, וחצי שנה חסר מספוא ירוק ועסיסי, דבר שגורם להפחתת החלב. השאלה העומדת עתה היא הגדלת שטח המספוא הירוק הקשור בסידור השקאה גדולה. כל כיוון המחלבה בעתיד צריך להיות בהתאמה למזון הדרוש והמתאים לפרות החולבות והחלתן.

בהמשך הוא כותב על המצב הכלכלי של ענף הרפת באמרו:

"למרות שכל הפרות מניבות תנובות בין 2,000-3,000 ליטר חלב ואף יותר אין הרפת מבטיחה רווחים. החלב מכניס היום מעט מאוד, מפני ההוצאות החלות על מכירת החלב. ההכנסה מליטר במשך השנה היתה 1.7 גרוש מצרי נטו. אין לקוות שהמחיר יעלה ואין זאת צריכה להיות שאיפתנו. אנו מעוניינים שיתרבו קוני החלב, שהחלב יגיע גם לידי אלה שמרוויחים רק מעט למחיתם ודרוש שהחלב עוד יחל. צריכים על כן להוזיל את צורכי ההספקה. המשק צריך לספק את צורכי הרפת, ויחד עם זה מוכרחים, על ידי השבחות שונות, להעלות את יבולי הקטניות והמספוא. אזי ההספקה לא תעלה כל כך ביוקר, וכמו כן צריכים למצוא דרך להפחתת ההוצאות במכירת החלב.

העברת החלב ממשקי עמק הירדן לחיפה קשורה בתנאים גרועים מאוד. בזמן שמתרבה החלב במשקים, ומוכרחים להרבות בהכנת תוצרת חמאה וגבינה, אזי הפסד המחלבה גדול: על ידי החום הגדול השורר כאן אין התוצרת מצליחה ביותר ותוך ההעברה היא מתקלקלת עוד יותר.

דרושים על כן אמצעים משוכללים להעברת החלב והתוצרת, כגון מקררים, קרח וכו'. החלב נמכר לחיפה ולטבריה על ידי המחלקה לתוצרת חקלאית של 'המשביר'.

הפרה	הגזע	מקום לידה	שנת לידה	תקופת חליבה	כמות חלב	משקל גוף •
מפונקת ד'	דגניה	1921	3	3,834	630	
ראשונה ה'	הולנד	1922	2	3,742	522	
בהירה ד'	דמשק	1918	4	3,496	478	
דגנית ד'	דגניה	1920	3	3,387	516	
יחסנית ד'	דמשק	1918	4	3,327	510	

• לפי סרט מדידה ד' = דמשקאי ה' = הולנדי

"הפר הראשון שהקים דור המשך בעדר של דגניה א' היה "בוציק", פר שנחשב כדמשקאי טהור אך כנראה היתה לו "טיפת דם" אוסטרי. הוא היה שלוש וחצי שנים בשימוש. באותה התקופה היו בעדר כבר 30 מצאצאיו. בנות שכבר נחלבו סיכמו במוצע (כמבכירות) 2,857 ליטר חלב. ב-1923 הובאו שני פרים מהולנד. 'הגדול', שהיה רק שנה בשימוש כמעט ולא השאיר ולדות ו'הקטן' העמיד עד כה 10 ולדות ועדין בשימוש. ב-1924 הובא פר הולנדי נוסף.

בינתיים התחילו גם להתבלט כמה משפחות שעד היום תופסות מקום מרכזי בעדר, כגון "אצילה", עגלת יבוא מדמשק "זקופה", פרה גרמנית מבן שמן, ו'מפונקת' שהיא כבר ילידת המקום והגיעה בתקופת חליבה השלישית לתנובה הרקורדית של 5,345 ליטר חלב. קצב התפתחות הרפת של שנות העשרים הראשונות מסתבר ממספרים אלה:

השנה	ס"ה חלב	מספר מרות ממוצע	תנובה תקופתית ממוצעת	ימי חליבה בתקופה
1920/21	21,529	13.6	1,585	276
1921/22	31,739	17.2	1,849	293
1922/23	43,807	17.7	2,479	271
1923/24	43,272	19.1	2,268	297
1924/25	77,105	25.1	3,073	302

יוסף ברץ כותב גם על בעיות ההזנה: "אנחנו מוציאים סכומים עצומים לאספקת הרפת עבור סובין, כוספה, פולים וכו'. לעומת זאת חוסר המזון הירוק משפיע במידה מרובה